

УДК 338.436(100)

Самборська О.Ю.
кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький національний аграрний університет

ДОСВІД АГРАРНИХ ІНТЕГРАЦІЙ У РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ СВІТУ

EXPERIENCE OF AGRARIAN INTERGRATIONS IS IN THE DEVELOPED COUNTRIES OF THE WORLD

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються науково-практичні проблеми здійснення інтеграційних процесів в аграрних економічно розвинутих країнах світу. Визначається можливість використання передового досвіду інтеграцій в реалізації вітчизняної моделі аграрного розвитку. В рамках загальних інтеграційних процесів досліджено політику Європейського Союзу. Розглянуто домінуючі форми господарювання в аграрних країнах. Можливість інтеграції економіки України в угоди Європейського Союзу згідно з членством в СОТ.

Ключові слова: аграрне виробництво, злиття, поглинання, інтеграційні процеси, кооперативи, кластери.

АННОТАЦІЯ

В статье рассматриваются научно-практические проблемы осуществления интеграционных процессов в аграрных экономически развитых странах мира. Определяется возможность использования передового опыта интеграций в реализации отечественной модели аграрного развития. В рамках общих интеграционных процессов исследована политика Европейского Союза. Рассмотрены доминирующие формы ведения хозяйства в аграрных странах. Возможность интеграции экономики Украины в соглашения Европейского Союза согласно членству ВОТ.

Ключевые слова: аграрное производство, слияния, поглощения, интеграционные процессы, кооперативы, кластеры.

ANNOTATION

The article considers scientific and practical issues of the implementation of the integration processes in the agricultural developed countries of the world. Determines possibility of use of best practices of integration in the implementation of national model of agricultural development. Within the framework of general integration processes politics of European Union is investigational. The dominant forms of ménage are considered in agrarian countries. Possibility of integration of economy of Ukraine in the agreements of European Union according to membership in WTO.

Keywords: agricultural production, mergers, acquisitions, integration processes, cooperatives, clusters.

Постановка проблеми. Інтеграційні процеси в розвинутих зарубіжних країнах справедливо пов'язуються з прагненням аграрної економіки зменшити відставання в розвитку від інших галузей виробництва, а тому основною їх формою є вертикальна інтеграція.

Зарубіжні аналітики зауважують [1, с. 210], що основними причинами концентрації аграрного виробництва є наступні: зростання ефективності господарської практики через збільшення її масштабів; зникнення з ринку малопродуктивних фірм і компаній через їх злиття чи поглинання; зростання експортної орієнтації більшості сільськогосподарських товаровиробників, що в свою чергу потребує зростання масштабів виробництва; перевиробництво окремих видів сільськогосподарської продукції, що спонукає товаровиробників диверсифікувати

виробництво шляхом злиття і поглинання конкурентних і спеціалізованих суб'єктів господарювання різної форми власності. Ці вимоги лягли в основу формування крупних інтегрованих формувань аграрного напрямку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інтеграцій в сільськогосподарському виробництві є доволі актуальною на сьогоднішній день. Її успішно студіюють як зарубіжні, так і українські вчені: М. Бенуа, М. Бредлкі, В.Г. Андрійчук, Г.М. Калетнік, М.Й. Малік, А.Г. Мазур, Ю.О. Нестерчук та інші, проте узагальненого вирішення доцільності та ефективності цих процесів в українській дійсності ще не сталося.

Метою даного дослідження є вивчення досвіду аграрних інтеграцій в розвинутих країнах світу на предмет його використання в господарській практиці України.

Виклад основного матеріалу. Вважається логічним розпочати аналіз інтеграційних процесів із США як найрозвинутішої країни світу в аграрних відносинах. Наприклад, в США широкого розповсюдження набула контрактна форма агропромислової інтеграції, в якій існує тісний зв'язок фермерів з іншими суб'єктами АПК на основі виробничих і збутових кооперативів, де чітко розподілені функції між виробництвом і збутом сільськогосподарської продукції [2, с. 70]. Одночасно здійснення інтеграційних процесів в США проходить на державному, регіональному і місцевому рівнях через створення, наприклад, Південної спілки аграрних кооперативів, до якої залучено 1,8 млн. фермерів південних штатів та кооперативи – виробники продовольчої продукції інших сфер АПК.

Міжрегіональна агропромислова інтеграція в США відбувається також за участю споріднених галузей сільськогосподарського машинобудування, харчової промисловості, підприємств із вирощування елітного насіння, племінної худоби та торговельних фірм. Так, ще у 80-ті роки минулого століття частина восьми потужних компаній в загальних обсягах виробництва становила: 97% круп, 96% цукру, 70% соєвої олії, 48% борошна та 38% продукції м'ясоконсервної галузі.

Наукове обслуговування аграрного сектора економіки США також здійснюють інтегровані структури у вигляді науково-дослідних центрів приватних фірм, потужних кооперативів та

компаній агробізнесу. Такі центри працюють узгоджено з державною службою сільськогосподарських досліджень, що здійснює стратегічні прогнози на середньо і довгострокову перспективу в рамках реалізації продовольчої безпеки країни. Розмір коштів спрямований приватним бізнесом на науково-дослідні потреби ще у 70-ті роки перевищував державне фінансування; в 90-ті роки вже 60% таких витрат надійшло із приватних джерел [3, с. 94].

У цілому сільське господарство США – це високорентабельний комплекс. У 2008 році його рентабельність (до поточних витрат) склала 23%, а по групі комерційних фірм – 32%. Ріст питомої ваги великих фірм у загальному обсязі товарної сільськогосподарської продукції – один із напрямів концентрації агропродовольчого бізнесу. Інший напрям – різноманітні форми фермерських об'єднань, що діють як єдиний суб'єкт господарювання в різних секторах продовольчого ринку. Як приклад, можна навести найбільший американський молочний кооператив із назвою «Ферми швейцарських долин», членами якого є 1124 фермерських господарств, що володіють 270 тис. га сільськогосподарських угідь і поголів'я корів у 112 тис. голів [4, с. 7].

Досвід інтеграційних процесів в Японії є цінним з точки зору того, що ще до середини 40-х років минулого століття у цій країні переважали феодальні відносини. Нині в Японії отримала розвиток вертикальна інтеграція через систему укладання контрактів, нерідко – усних (до 50%) в овочівництві та тваринництві. Це, так звані контракти «Канто» двох різновидів. Перший вид регламентує відносини між торговельною і харчовою компанією та сільськогосподарським кооперативом. Контракти другого виду укладають дві префектурні кооперативні федерації виробників та переробників сільськогосподарської сировини. Крім того, в кожній із 47-ми префектур функціонують спілки сільськогосподарських кооперативів, в яких налагоджена робота з координації досліджень, освіти, інформації та ревізії роботи кооперативів. Об'єднання сільськогосподарських кооперативів в Японії є потужними багатодільовими організаціями, що об'єднують виробництво, переробку та реалізацію сільгосппродукції. Зокрема, у федерацію сільськогосподарських кооперативів «Хокурен» (острів Хоккайдо) входять 13 цукрових та 5 рисоочисних заводів, 8 насінницьких центрів, 3 плодово-овочевих бази, 5 складів сільськогосподарської продукції, 6 паливно-заправних станцій і 100 продуктивних магазинів і ресторанів.

У Європі також домінуючою формою господарювання в сільському господарстві є ферми. Середній розмір фермерських господарств у країнах Європейського Союзу становить 15,8 га, що значно менше, ніж в середньому по Україні. Частина фермерських господарств із середньою площею понад 100 га у загальній кількості господарств становить: у Великобританії – лише 16%,

Франції – 8%, Німеччині – 2,7%, Австрії – 2%. Особливістю агропромислової інтеграції в європейських країнах є те, що інтеграційні процеси в АПК здійснюються переважно несільськогосподарськими фірмами. Вони працюють на контрактних і кооперативних формах, а також на основі злиття (поглинання) виробничих структур. Більш широкою в ЄС є контрактна форма взаємозв'язків в АПК, коли промислові, торговельні, обслуговуючі фірми і кооперативи на основі контрактів забезпечують сільськогосподарських товаровиробників засобами виробництва та предметами праці. В цьому плані підкреслимо, що у таких країнах як: Великобританія, Швеція контрактами регламентується роботи з планування і освоєння нових земель, будівництво доріг, тощо. Для Австрії характерним є абонементне обслуговування (планові технічні перевірки, очистка) доїльного обладнання. У Великобританії контрактні угоди враховують гарантування ризиків виробництва. Договори, як правило, передбачають спільну відповідальність за ризик агропромислового виробництва включно із реалізацією на ринку виробничого продукту [6, с. 105].

Частина реалізації аграрної продукції за контрактами в країнах ЄС є досить високою. Так, повністю реалізується за контрактами цукрова сировина в Німеччині, Бельгії, Ірландії, Данії, Франції. В Італії цей показник становить 87%, Нідерландах, Бельгії, Великобританії – 90%.

Важливим елементом системи реалізації сільськогосподарської продукції в ЄС є кооперативний збут. Цей сектор аграрного ринку включає в себе повну інфраструктуру продовольчої сфери, включно із механізованими транспортом і складським господарством. У Франції більше третини всієї товарної продукції реалізують господарські кооперативи; у Великобританії 10 потужних міжрегіональних та міжнародних компаній забезпечують третину всього обсягу виробництва продовольства в країні; У Німеччині внутрішній ринок цукру, крохмалю, маргарину на 60–80% свіжоморожених продуктів і дитячого харчування також здійснюють великі фірми.

Країнам ЄС притаманна також така форма інтеграційних об'єднань як кластери. Так в Італії нараховується близько 200 таких утворень, які акумулюють до 900 тис. робочих місць. Австрія за останнє десятиріччя створила 100% інноваційну економіку на базі кластерів. В Данії функціонує 29 провідних кластерів, в яких бере участь 40% усіх фірм країни, які в свою чергу, забезпечують 60% експорту. Економіка Нідерландів «розбита» на 20 кластерів біотехнології, біоресурсів, аграрного виробництва, харчової промисловості, комунікації та будівництва. В усіх державах Євросоюзу, де успішно функціонують інтегровані структури кластерного типу, розроблені та затверджені різноманітні концепції, програми та законодавчі акти, що регулюють діяльність кластерів [7, с. 67].

Тенденція розвитку агропромислової інтеграції на сьогодні носить вже міжнародний характер, оскільки створилися вже потужні транснаціональні корпорації, які за своїм масштабом і потенціалом перевищують окремі країни. Початковим етапом розвитку міжнародного інтеграційного процесу стало прийняття в 1947 році у Женеві багатосторонньої міжнародної угоди між провідними торговельними країнами світу про зняття обмежень у міжнародній торгівлі – ГАТТ (Генеральна угода про тарифи в торгівлі).

У рамках загальних інтеграційних прагнень доцільно також відмітити політику Європейського Союзу (САП) як механізм реалізації розвитку аграрного бізнесу в більшості країн Європи. Фундаментальними принципами САП етапи: свобода торгівлі між учасниками угоди за однакових цін, на продукцію; внутрішнє конкурентне середовище на аграрному ринку за цінового пріоритету продукції власного виробництва над аналогічним імпортом; спільна фінансова підтримка внутрішніх оптових цін на сільгосппродукцію. Спільна політика Євросоюзу виявилася продуктивною і дала свої результати. Лише за період 1980–1990 роки обсяги світової торгівлі пшеницею були перерозподілені на користь ЄС з 21 до 30%. На початку 2000 року ЄС став першим за розмірами експортом продовольства у світі (42% світового експорту) та найбільшим імпортером (43% світового імпорту). За рахунок впровадження прогресивних технологій, створення раціональної виробничої системи в галузі аграрних секторів країн ЄС має найвищу в світі урожайність основних сільськогосподарських культур та продуктивність тварин. Низькі ціни на продовольство сприяли зростанню рівня життя населення в європейських країнах. Так, середня німецька сім'я на харчування витрачає 14% сукупного сімейного бюджету, а не 50% як двадцять років тому. Спостерігається також значне скорочення чисельності працюючих в сільському господарстві при одночасному зростанні доходів фермерів. Керівництво ЄС не перешкоджає утворенню монополій вважаючи підвищення рівня концен-

трації виробництва прогресивним явищем для своїх країн й аргументуючи це тим, що створення монополій на європейському ринку не веде до зникнення конкуренції, а лише змінює її форму тобто сприяє прогресу через удосконалення методів виробництва, зростаючу якість та асортимент продукції.

Висновки. Проектуючи можливість інтеграції економіки України в угоди ЄС згідно з членством в СОТ, можна передбачити ті переваги, які нас очікують в майбутньому, це:

- покращення умов для доступу вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейські та інші продовольчі ринки;
- створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій в аграрну сферу економіки;
- підвищення якості та конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції;
- участь у міжнародних угодах і механізмах вирішення торговельних суперечок;
- покращення іміджу держави як рівноправного учасника міжнародної торгівлі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Кузнецов Б. П. Аграрные проблемы современного капитализма [Б.П. Кузнецов]. – М. : Мысль, 1988. – 245 с.
2. Бузмаков А. Развитие концентрации, интеграции и кооперации в сельском хозяйстве США / А. Бузмаков // АПК : экономика, управление. – 1995. – №3. – С. 70–74 .
3. Census of Agriculture // United States data, 2007. – P. 94–97.
4. Терентьева А. С. Альма – матер аграрного сектора США / А. С. Терентьева // США и Канада : экономика, политика, культура. – 2012. – №7. – С. 7–29.
5. Глуценко В. В. Интегрированные структуры субъектов хозяйствования: визначення, сучасний стан та розвиток / В. В. Глуценко, Ю. В. Параніч. – Харків : СПД ФО Лібурніна Л. М., 2005. – 64 с.
6. Заліско І. М. Економічна сутність інтеграцій в аграрній сфері / І. М. Заліско // Економіка АПК . – К.; 2012. – № 5. – С. 105–109.
7. Буснюк С.В. Особливості функціонування інтегрованих структур кластерного типу в європейській економіці / С. В. Буснюк // Економіка та держава. – 2013. – №1. – С. 67–69.